

VARIA

HUR MYCKET HAR KRIGET SÄNKT DEN TYSKA LEVNADSSTANDARDEN?

Efter det andra världskriget liksom efter det första har man ofta kunnat läsa om »hur mycket kriget kostade». Men även om sådana beräkningar skulle kunna vara absolut tillförlitliga, äro de tal de leder fram till — i varje fall när det gäller den hårdast drabbade parten — så svindlande, att man endast med svårighet kan göra sig något begrepp om vad de egentligen innebära. Vida mer fattbart, och vida mer praktiskt, är det om man i stället kan få ett uttryck för, vilken återverkan kriget haft på levnadsstandarden. Alltså ett svar på frågan, hur mycket sämre folk har det nu än åren närmast före kriget.

Det omedelbara intryck man får av den förändringen, om man reser i Tyskland och om man får tillfälle att besöka tyska hem, är mycket starkt växlande. Det kan knappast upphöra att förvåna också en ganska trägen resenär, vilken oerhörd spännvidd det kan finnas mellan armod och välstånd. Men inte minst därför måste man vara på sin vakt mot frestelsen att alltför lätt dra allmänna slutsatser av det man ser. När det gäller armodet, exempelvis i flyktingbarackerna, är det visserligen inte så farligt att generalisera; på sådana håll är det nog i allmänhet alldeles så fattigt som det ser ut. Däremot tillåter exempelvis fasaden av lyxbutiker i de centrala delarna i sådana städer som Hamburg, Düsseldorf och Frankfurt egentligen inga slutsatser alls. De affärerna — som ligga utmed gator där den genomresande främlingen mycket snart får syn på dem — äro mycket få. Och deras kunder äro också, sett i förhållande till hela befolkningen, mycket, mycket få.

När avståndet mellan ytterligheterna är stort, måste man som sagt vara alldeles särskilt på sin vakt mot att dra för långt gående slutsatser av ytliga iakttagelser. Och i regel är därvid en liknande skepsis på sin plats också då det gäller sådana generaliseringar som indextalen locka till. Vad Tyskland beträffar var den lockelsen visserligen tills för halvtannat år sedan inte särskilt farlig. Före valutareformen, sommaren 1948, spelade den svarta marknaden en så oerhört dominerande roll, att ingen gärna kunde komma på den tanken att dra några slutsatser av relationerna mellan löner och priser. Då kunde det ju exempelvis inträffa, att en familjs veckoinkomst inte räckte till mer än ett kilo smör. Att det överhuvud taget var möjligt att ändå leva under dylika omständigheter berodde på sådana förhållanden som att också cigarretterna betingade ett oerhört högt pris, och att sådana familjer alltså kunde skaffa sig den nödvändiga merinkomsten genom att sälja sin tobaksranson.

Men till all lycka har ju detta radikalt förändrats. Det har på så vis åter blivit någon mening med att försöka anställa jämfö-

relser med exempelvis tiden närmast före kriget. Och det är också något som göres ganska flitigt numera. Att tyskarna därvid inte i större utsträckning än som faktiskt är fallet mena sig komma till nedslående resultat får väl antas bero på, att man står under så starkt intryck av det allra senaste årets påtagliga förbättring. I stort sett måste det ju ändå vara så, att tyskarna lever avsevärt sämre nu än för tio år sen.

Men hur mycket sämre? — Det har nyligen i Västtyskland lagts fram några statistiska undersökningar, som, om man umgås med siffrorna mycket försiktigt, kunna användas för belysning av frågan, i vilken grad kriget har sänkt landets levnadsstandard. Sålunda har man beräknat, att det sammanlagda värdet av alla producerade varor och tjänster (med tillägg av värdet av hjälp i olika former från utlandet) har gått ner till ungefär 73 procent av motsvarande värde för tio år sen. Med hänsyn tagen också till den grad i vilken folkmängden i Västtyskland — trots krigsförlusterna — har ökat genom den stora flyktningströmmen österifrån, beräknar man, att denna nationalprodukt per invånare räknat har gått ner ända till strax under sextio procent. Det skulle alltså kunna sägas, att man med ett sådant beräkningssätt kommer fram till en standardsänkning på ungefär fyrtio procent. Slår man i stället ut detta produktvärde endast på dem som verkligen ha inkomst — vilkas antal nu relativt sett är mindre än förut — stannar denna sänkning vid något sådant som trettio procent.

Det kan vara lämpligt att jämföra dessa uppskattningar med förändringarna i reallönens storlek. För första gången på lång tid finns det nu åter material för bedömning av levnadskostnadsutvecklingen, som ju är nödvändig att känna för att man alls skall kunna få något begrepp om arbetslöernas reella värde. Att man förut inte kunnat anställa några statistiskt hållbara jämförelser med levnadskostnaderna från förkrigstiden har sin förklaring inte bara i det ovisshetsmoment, som den omfattande svarta marknaden utgjorde, utan också däri, att konsumtionen till stor del fått en annan inriktning efter kriget än före. En jämförelse mellan exempelvis livsmedelspriserna före och efter kriget kan naturligtvis inte rimligen bygga på ett antagande om samma konsumtionssammansättning vid de båda tidpunkterna, när vissa av förkrigstidens varor kanske inte alls finnas att köpa efter kriget. Då kommer man sanningen betydligt närmare genom att så att säga gå motsatt väg och i stället ställa frågan, vad som 1938 hade behövt betalas för det som 1949 fanns att köpa. Med tillämpning av denna mer realistiska metod har det visat sig, att prisstegringen för normalfamiljen — också denna normalfamilj har för övrigt ändrat utseende under de tio åren — har varit inte som den gamla beräkningsgrunden gav vid handen 43 procent utan ungefär över sextio procent. Och sannolikt kommer man upp ett gott stycke över de sjuttio om man tar hänsyn till, att åtminstone den grå marknaden inte är försvunnen utan fortfarande spelar en viss roll. Sålunda kan man ganska ofta få höra, att den eller den ransonerade varan inte för tillfället finns att få i en viss butik, men att det däremot går myc-

Varia

ket bra för sig att få köpa ungefär samma sak utan kupong — underförstått: mot ett pris som bättre passar handeln, och som troligen också bättre svarar mot marknadsläget än priskontrollens priser.

Detta alltså i korthet om prisstegringarna. Samtidigt med dessa har i Tyskland liksom i andra länder också arbetarnas nominallöner undergått vissa ökningar. Inom ramen för denna artikel ges inte plats att närmare ingå på dessa ökningars storlek; det må blott erinras därom, att den tyska löneutvecklingen efter kriget i betydande grad fått sin prägel av en klok och ansvarsmedveten återhållsamhet från fackföreningarnas sida. Om man nu samtidigt tar hänsyn till stegring i priser och stegring i nominallön, kommer man fram till, att den tyska industriarbetarens reallön nu är ungefär en fjärdedel lägre än före kriget.

Nyss nämndes det, att om man tänker sig den nuvarande nationalprodukten fördelad på alla dem som uppbära inkomst, man får ett värde som ligger ungefär trettio procent under förkrigsvärdet. Det skulle alltså tyda på, att industriarbetarnas ekonomiska förhållanden skulle ha utvecklats på ett mindre ogynnsamt sätt än inkomstagarnas i allmänhet. Så förhåller det sig också med all säkerhet. Den krigets oerhörda kapitalförtäring, som blev fullt synlig med valutareformen, måste ju rimligen allvarligast ha träffat dem som inte hade någon arbetskraft att bjuda ut och som varit hänvisade att leva på kapital. Det finns också ett stort skikt av människor i Tyskland av i dag, som lever på en avsevärt mycket lägre standard än den som markeras av den industriella indexfamiljen, med sina 270 mark i månaden. Därutöver är att märka, att det för stora tjänstemannakategorier inte hittills varit möjligt att få till stånd en jämförelsevis lika stor nominallönförbättring som för industriarbetarna. I detta sammanhang kan också nämnas en sådan sak som att officerarna — och härmed menas också de officerare mot vilka det inte riktats några politiska anmärkningar — i dagens läge ofta äro blottställda ända intill fysiskt existensminimum.

Det finns framför allt ett område där man särskilt tydligt kan konstatera den annars ganska svåriakttagbara företeelse som heter ståndseirkulationens nedåtgående gren. Det är bland Västtysklands flyktingar. Därom vore mycket att säga, både därför att det är ett problem som hittills av tyskarna själva handhafs på ett inte alltid alldeles klanderfritt sätt och därför att det här gäller en företeelse som redan på grund av sina oerhörda dimensioner i verkligheten är en internationell angelägenhet. Här skall emellertid blott påpekas några av de drag i denna allvarliga bild, som ha ett uppenbart samband med den tyska standardsänkningen i dess helhet.

I första hand är det ju klart, att detta stora befolkningstillskott måste trycka standarden mycket allvarligt på ett par punkter, där den redan förut är starkt pressad. Åtta miljoner människor skulle pressas in i den trängsel som uppstått genom att fyra miljoner bostäder genom kriget blivit helt obrukbara. Då flyktingarna dessutom som regel inte har kunnat få med sig sin eventuella förmögenhet, har också den omständigheten bidragit att göra kapitalknappheten än mer

skriande än den annars skulle vara. Vidare har av olika orsaker — bland annat svårigheten att anskaffa bostäder i närheten av industri-orterna — en jämförelsevis stor del av flyktingarna fått hålla till godo med sysselsättningar, som de inte från sitt tidigare liv äro vana vid, en sak som ju måste innebära, att de inte bli i stånd att lämna ett bidrag till produktionen, som står i proportion till deras antal.

Man tycker det skulle ligga ganska nära till hands att undra, hur lång tid det egentligen kan behövas för att så att säga ta igen den starka standardsänkning som direkt och indirekt blivit en följd av kriget. Det förefaller emellertid att vara en fråga som tyskarna i gemen befattar sig ganska litet med. Var och en har nog av sina egna besvärligheter. Det intresse han möjligen kan uppbjuda för de stora perspektiven förlorar sig oftast i mera politiska spekulationer. Kanske är det rätt lyckligt. Återuppbyggnadsproblemen är ju av en sådan storleksordning, att en faktisk insikt därom på gemene man knappast kan verka annat än discouragerande.

I väsentlig grad är det ju här fråga om ett sparandeproblem. Men detta utomordentligt starka sparande skall alltså ske under omständigheter som innebär att det finns vida mindre överskott att ta av än normalt. Vad det enskilda sparandet beträffar, kan man ju säga, att det är förvånansvärt, att sådant fortfarande förekommer; många av de tyskar som nu leva ha ju inte bara en gång utan två gånger varit med om att förlora praktiskt taget allt vad man sparat ihop. Men totalt sett går faktiskt för närvarande en relativt större del än normalt av nationalprodukten till investeringar. Med det tempo, som det med denna egna kraft är möjligt att uppnå, måste man ändå säkert räkna den tid i årtionden som måste förgå, innan de tyska städerna har återtagit något som liknar deras gamla utseende eller standard. Det måste dröja mycket länge redan därför, att de mera direkt produktiva investeringarna i stort sett måste gå före bostadsbyggandet. I toppen på prioritetsslistan står ju av naturliga skäl istandsättandet av själva produktionsapparaten. Hur stora dessa behov kunna vara torde tills vidare vara lönlöst att försöka få en mätare på, så många faktorer som här äro okända; ibland förvånas man dock över uppgifter om, i vilken ringa grad luftkriget lyckades nedsätta den tyska industriens kapacitet.

Det är att vänta, att förbudet mot investeringar med hjälp av utländskt kapital nu snart blir hävt. Att den saken ännu inte skett, har som så mycket annat sin förklaring i skiljaktiga intressen hos ockupationsmakterna. En del tidigare infrusna tillgodohavanden får visserligen redan nu göras aktiva igen. Men någon verklig betydelse kan det utländska — läs: amerikanska — kapitalet sannolikt först få den dag de utrikespolitiska förhållandena i Europa inte längre uppfattas som avskräckande. Men under lyckliga omständigheter kan det så småningom komma igång nyinvesteringar av utländskt kapital, som kunna bidra att förkorta den tid det måste ta att återställa Tyskland och dess produktionsapparat i ett skick som åter möjliggör en hygglig levnadsstandard.

Göran Hedén.

Till redaktionen insända böcker:

P. A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm.

Pierre de Luz. Gustav III. Ett porträtt. Översättning från författarens manuskript av Jane Lundblad. Häft. 18: —, inb. 22: 50.

Svenskt socialt lexikon. Huvudredaktör: generaldirektör Karl J. Höjer. 1949. Inb. 25: —.

Eero Kuussaán—Vilho Nütema. Finlands krig 1941—1945. Häft. 13: 50.

Tidens förlag, Stockholm.

Barbara Ward. Europa vid vändpunkten. Tidens världspolitiska bibl. Inb. 10: —.

Arthur Koestler. Löfte och uppfyllelse. Palestina 1917—1949. Inb. 13: —.

Fritz Sternberg. Genom krisen utan krig? 6: 50.

Ruth Benediet. Kulturmönster. Livsstilar och sedvänjor. Inb. 15: —.

Einar Tegen. Amerikansk psykologi. Inb. 12: 50.

Ernst Michanek. Socialboken. 4: 75.

Tidens kalender. Almanack och uppslagsbok 1950. 3: —.

Ture Nerman. Kommunisterna. 8: 50.

Juhani Paasivirta. Arbetarrörelsen i Finland. Lilla biblioteket. 1: 75.

Intendentursällskapet.

Axel Hultkrantz. Från husar till generalintendent. 8: —.

Mc Graw-Hill Book Comp. Inc. New York.

George Butler. Introduction to community recreation. 22 sh.

J. E. Wallace Walim. Personality, maladjustments and Mental Hygiene. Andra upplagan. 40 sh.

Casper Wichens Forlag, København.

Peter Lille, Manden der forraadte. 8: 50.

Svenska Kyrkans Diakonistyrelses Bokförlag, Stockholm.

Gösta Nordquist. Bättre äktenskap. Häft. 5: —, inb. 7: 50.

Arvid Runestam. Människa och kristen. Häft. 6: 75, inb. 9: 75.

Elis Malmeström. En farled. 5: 75.

Kyrkorna och tidens kaos. Nordiska ekumeniska institutets skriftserie. 4: —.

Kyrka och folkbildning. Studier tillägnade Torsten Bohlin. 11: —.

C. W. K. Gleerups Förlag, Lund.

Hans Ruin. I konstens brännspegel. Från impressionismens konst till diktaturernas. Häft. 15: —, inb. 18: 75.

Ur Finlands svenska lyrik. Del I: Intill 1900-talets början. I urval och med en översikt av Erik Kihlman. Andra uppl. Del II: 1900-talet. I urval och med en översikt av Th. Warburton. Del I—II. Häft. 18: —, inb. 24: —.

Gebers Förlag, Stockholm.

Lecomte de Noüy. Att vara människa. 11: 50.

A. Bonniers Förlag, Stockholm.

Svenskt biografiskt lexikon. H. 59—60—61, utg. av Samfundet för Sv. Biogr. Lexikons utgivande genom Bengt Hildebrand. 6: — pr häfte.